

Käytäntöä palvelevan tutkimuksen vastaukset käytännön kenttää askarruttaviin kysymyksiin

Johdannoksi

Tämän sektoritutkimuksen yhtenä tehtävänä on palvella käytännön kenttää. Käytännön kenttiä on itse asiassa useita. Seuraavassa pyritään löytämään vastauksia, jotka auttaisivat sekä valtion liikuntahallintoa (opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualue, valtion liikuntaneuvosto), järjestökenttää eli urheilun lajiliittoja, mutta myös valtakunnallista liikunta- ja urheilujärjestöä Valo ry:tä ja kansallista olympiakomiteaa sekä urheiluseuroja. Mikään näistä ei ole ensisijainen, vaan jatkossa asioita pyritään tarkastelemaan eri näkökulmista. Lähtökohdaksi moniarvoisessa yhteiskunnassa on hyväksyttävä se, että nämä urheilujärjestelmän osat voivat – ja niiden on oikeuskin - tulkita tässä tutkimuksessa tuotettu tieto eri tavoin.

Tutkijan tehtävänäkään ei ole luoda illuusiota yhdestä ainoasta totuudesta tai tulkinta-avaruudesta tutkittuun tietoon. Tässä tuotettu tietokaan ei ole arvovapaata, sillä jo kyselyn kysymykset tai haastattelujen teemat ovat määrittäneet kontekstissa, johon ovat vaikuttaneet aiemmat tutkimukset, ajankohtainen keskustelu, tehdyt esihaastattelut ja monet tiedostamattomatkin tekijät. Näitä tekijöitä on pyritty avaamaan toisaalla tarkemmin. Tässä kohden tutkija kuitenkin astuu selkeästi mahdottomasta roolistaan objektiivisen tiedon tuottajasta soveltajaksi, joka pohtii tässä tutkimuksessa eri tavoin kerätyn tiedon käytännöllistämistä. Oletus toki on, että juuri tämä on sitä, mitä käytännöllisen tutkimuksen tekijältä odotetaan – hänen pitäisi pystyä kertomaan yleisöilleen, mitä hyötyä kerätystä ja analysoidusta tiedosta on sen mahdollisille käyttäjille.

Seuraavassa tätä käytännöllistämistä tehdään niin, että tutkija vastaa ajankohtaisiin kysymyksiin tai väitteisiin, joita liikuntakulttuuria ja erityisesti urheilujärjestöjä koskevassa keskustelussa on esitetty. Vastaukset annetaan vain tämän tutkimuksen aineistojen perusteella eli tehtyjen suurimpien urheilun lajiliittojen toiminnanjohtajien tai vastaavien haastattelujen ja pienen kyselyn sekä Turun alueelle tehdyn urheiluseurakyselyn perusteella. Kyse ei siis seuraavassa ole missään nimessä tutkijan omista mielipiteistä, vaan tämän tutkimuksen tulosten tulkitsemisesta.

Näistä vastauksista ja pohdinnoista voi lukea melko luotettavasti 20 suurimman urheilun lajiliiton toimivan johdon käsityksiä kyseisiin seikkoihin, vaikka toki heidänkin kesken on joitakin näkemyseroja, jotka tuodaan myös näkyville. Urheiluseurakyselyn kautta monenlaiset seuratoimijat saavat äänen, jonka voinee tulkita

ainakin suuntaa-antavaksi suhteessa siihen, miten urheiluseurakenttä yleisesti vastaisi näihin kysymyksiin. Seuraavassa myös yhdistetään seurakyselyn ja toiminnanjohtajahaastattelun tuloksia ja sitä kautta saadaan selville, jos joku tulkinta urheilujärjestelmästä on sekä lajiliiton johdosta että seuratoimijoiden maailmasta käsin katsottuna samanlainen. Tällöin se on tietysti käytännössäkin vakavasti otettavampaa tietoa.

Mainittava on vielä, että seuraavia kysymyksiä ei tutkimuksessa esitetty aivan näissä muodoissaan, mutta kyselyssä oli useimmiten montakin kysymystä, joissa käsiteltiin kyseistä teemaa. Haastatteluissa joitakin kysymyksiä käytiin läpi jopa näissä muodoissaan, vaikka teemat olivatkin yleisempiä ja tiettyjä laajempia kokonaisuuksia sisältäviä. Toiminnanjohtajille tehdyssä kyselyssä oli joitakin hyvin samankaltaisia kysymyksiä, joita tässäkin käsitellään.

Pitäisikö valtionavustuksia urheilun suurimmille lajiliitoille nostaa?

Tähän kysymykseen suurimpien lajiliittojen toimiva johto vastasi sekä haastatteluissa että tehdyssä kyselyssä, jossa he arvioivat valtion tuen suuruutta kolmen vuoden päästä. Haastatteluissa lajiliitot eivät ilmaiseet toiveita suuremmista valtion avustuksista, vaikka jotkut toki ilmaisivat tuen mahdollisen noston liittyvän siihen, miten lajiliitot toteuttavat yhdessä sovitut valtionavustuskriteerit.

Tällä hetkellä valtionavustusten taso 15 vastanneen liiton osalta on keskiarvoisesti 24,5 prosenttia kaikista tuotoista pienimmän ollessa kahdeksan prosenttia ja suurimpien 40 prosenttia. Sekaannusten välttämiseksi on kerrottava, että liitot ovat hyvin erilaisia kooltaan, joten pienimmät valtionapuprosentit tarkoittavat euroina suurimpia avustuksia. Prosenttivertailu kertoo kuitenkin liittojen näkökulmasta sen, mihin suuntaan avustusten oletetaan lähitulevaisuudessa omalla kohdalla menevän.

Yleisesti ottaen liitoissa oltiin realistisia valtion tuen lisäämisen suhteen, vaikka niillä olikin resurssitarpeita. Kysely vahvisti haastattelujen tulkinnan, sillä vain kolme viidestätoista vastaajasta odotti valtionavustuksensa nousevan tulevan kolmen vuoden aikana. Sen sijaan kahdeksan odotti sen laskevan ja neljä arveli avustuksen pysyvän ennallaan. Laskuprosentiksi saatiin 1,9 (vaihteluväli +4 %- -9%), joka tarkoittaisi vastaajien joukossa alennusta 24,5 prosentista 22,6 prosenttiin.

Vastaus tämän tutkimuksen perusteella on siis aika yksiselitteisesti EI. Suuret lajiliitot eivät odota valtionavustusten nousevan lähitulevaisuudessa.

Hiukan eri asia on, pitäisikö lajiliittojen valtionavustusten nousta, jos urheilujärjestelmän kokonaisrahoituksessa tapahtuu muutoksia. Kysymykseen voi vastata kahdella perusteella, jotka tulivat selviksi haastatteluissa: jos lajiliitto toteuttaa yhteisesti sovitut valtionavustuskriteerit erinomaisesti, niin sen tulisi myös näkyä valtionavustuksen tasossa. Toisaalta jos koko urheilujärjestelmää arvioidaan kriittisesti, niin valtion tukia tulisi siirtää pois tehottomimmilta ja tarpeettomimmilta osilta urheilun lajiliitoille, jotka ovat keskeisiä toimijoita urheilujärjestelmässämme.

Tuloskriteerien noudattamisen perusteella avustusten odotetaan tietysti nousevan. Järjestelmätason rakenteellisten uudistusten ja tehostamisten toteutuessa lajiliitot toki toivovat oman osuutensa valtionavuista kasvavan.

Toimiiko valtion liikuntahallinto (OKM:n liikunnan vastualue) urheilun lajiliittojen mielestä hyvin?

Tähän kysymykseen täytyy kerätä haastatteluista ja toimivalle johdolle tehdystä kyselystä useista eri kohdista aineistoa. Haastatteluissa ilmeni monta asiaa liittyvää seikkaa. Ensinnäkin valtion liikuntahallinto ei ole kovin merkittävä tekijä varsinkaan suurimpien urheilun lajiliittojen toiminnalle, kuten eivät ole myöskään olympiakomitea tai Valo ry. Jos valtionavustukset tulevat ajallaan ja lajiliittojen mielestä oikeudenmukaisesti jaettuina, se riittää.

Valtionavustusten, mutta myös kommunikaation kanssa ongelmia ilmeni paljon, jos ne suhteutetaan tehtävien vähäisyyteen, mutta niiden merkittävyyteen. Valtionavustuskriteerit olivat melkein kaikkien mielestä epäselvät ja liian tulkinnanvaraiset. Virkamiehille jää lajiliittojen mielestä liikaa pelivaraa avustusten suhteen, joten prosessin pitäisi niiden mielestä olla avoimempi ja selkeämpi. Toinen ongelma liittyi hakemisen tekniseen toteutukseen, joka koettiin erittäin vanhanaikaisena ja työläänä. Kolmas ongelma johtunee edellisestä eli valtionavustukset saattavat myöhästyä, joka aiheuttaa suuria taloudellisia ja toiminnallisia ongelmia pienemmille suuristakin lajiliitoista.

Kyselyn perusteella lajiliitoista kymmenen neljästätoista uskoi (tai toivoi), että valtionavustuskriteerit ovat kolmen vuoden päästä nykyistä yksinkertaisemmat. Kolmessa liitossa tätä ei uskottu, vaikka haastattelujen perusteella toivottiin (ka 3,93, palloiluliitot 4,75). Melkein kaikki vastaajat myös toivoivat, että valtionavustukset jaetaan tulevaisuudessa 2-3 kolmeksi vuodeksi kerrallaan (ka 4,29, palloiluliitot 3,75). Erittäin suuri tuki oli toiveelle, jonka mukaan ”Arviointi- ja palautekokouksia pidetään vähintään kerran kahdessa vuodessa yhdessä OKM:n liikunnan vastualueen kanssa joko lajiliitto- tai lajiryhmäkohtaisesti”

(ka 4,36, palloilulajit 4,0). Mielenpiteet jakautuivat enemmän, kun liitoille esitettiin ehdotus siitä, että lajiliitot, Valo ja OK antaisivat lausunnon valtionavustuksista ennen niiden käsittelyä valtionhallinnossa. Monet kannattivatkin ehdotusta, mutta epäileviä oli myös enemmän (ka 3,5). Muutosprosessitukeen suhtautuminen oli myös kaksijakoista (ka 3,64).

Vastaus kysymykseen on aika selvä: opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastualueen olisi parannettava toimintaansa valtionavustuksiin liittyen. Prosessin ja kommunikaation ongelmat ärsyttävät lajiliittoja, mutta ne eivät kuitenkaan ole lajiliittojen toiminnan kannalta kovin oleellisia asioita. Kriteereitä tulee kehittää ja yksinkertaistaa, prosessin tulee olla avoimempi ja teknisen toteutuksen helpompaa. Vuorovaikutuksen ja palautteen tulee olla säännöllisempää ja tasa-arvoisempaa – lajiliitot haluavat, että heitä kuunnellaan aidosti.

Mitä pitäisi tehdä valtakunnallisille ja alueellisille liikunta- ja urheiluorganisaatioille ja pitäisikö liikunta- ja urheilualalla toteuttaa oma sote-uudistus, jossa rakenteita ja niiden toimintoja muutettaisiin vastaamaan nykyisiä tarpeita?

Tähän kysymykseen vastauksia saatiin useissa seuratoimijoille tehdyissä kysymyksissä ja sitä käsiteltiin lajiliittojen toiminnanjohtajien haastatteluissakin eri suunnista. Tässä on tarkasteltava myös lajiliittojen omia alueellisia organisaatioita eli piirejä.

Piiriorganisaatioihin ja varsinkin niiden valtaan suhtauduttiin lajiliitoissa nihkeästi, sillä niitä pidettiin yleisesti ”menneen maailman” rakenteena ja se koettiin ristiriitaisena myös demokratian ja asiantuntemuksen kannalta tilanteessa, jossa urheiluseurojen äänen tulisi kuulua parhaalla mahdollisella tavalla liittojen toiminnassa. Suurin osa liitoista oli myös joko luopunut kokonaan piiriorganisaatioista tai oli ainakin vähentänyt niiden merkitystä luottamushenkilöhallinnossa. Toisaalta seuratoimijat tarvitsivat edelleen aika paljon oman lajinsa piiriorganisaatioita, vaikka kysymysten perusteella onkin vaikea arvioida hoituisivatko tehtävät suoraan lajiliittojen kautta. Kumpiakin pidetään seurakentällä tarpeellisina. Lajiliittojen toimivan johdon näkökulmasta selvää kuitenkin on, että varsinkin suuret, toimivat seurukset ovat keskeisimmät toimijat lajin näkökulmasta. Organisaatioiden pitäisi toimia niin, että urheiluelämän toimivat ja kehittyvät osat hyötyvät paremmin valtakunnallisesta toiminnasta.

Liikunnan aluejärjestöt ovat lajiliittojen näkökulmasta muutamaa pienempää liittoa lukuun ottamatta lähes tarpeettomia järjestelmän osia. Kovin suurta merkitystä ei nähdä myöskään Valo ry:llä tai edes olympiakomitealla lukuun ottamatta huippu-urheiluyksikköä, jonka senkin toimintaa arvosteltiin varsinkin

palloilulajien piirissä. Suuret lajiliitot ovatkin varsin itsellisiä toimijoita, sillä kovin hyvänä ei pidetä myöskään urheiluopisto- tai valmennuskeskusjärjestelmää pääasiassa siksi, että ne ovat maantieteellisesti väärissä paikoissa ja ne ovat liitoille ja seuroille liian kalliita. Urheiluakatemiaita pidetään edellisiä parempina, mutta nekin eivät ole ainakaan vielä riittävän hyviä vastaamaan alueellisiin ja paikallisiin urheilun tarpeisiin.

Lähitulevaisuutta luotaavissa urheilujärjestelmän osia koskevissa kysymyksissä näkyi lajiliittojen johtajien epätietoisuus tässä koko järjestelmää ja sen osia koskevassa laajakantoisessa kokonaisuudessa. Vastaukset hajosivat ja keskittyivät ”kohtuulliselle” tasolle. Erittäin selvää on vain se, että isojen ja kehittyvien urheiluseurojen merkitys kasvaa entisestään (ka 4,43, palloilulajit 4,75). Urheiluakatemioiden merkitys tulee myös nousemaan (ka 3,86, palloilulajit 4,0). Väitteeseen, jonka mukaan Valo ja OK yhdistyvät, mutta Valo keskittyy pelkästään liikunnan ja liikkumisen lisäämiseen yhteiskunnassa, vastaukset jakautuivat aika jyrkästi kahtia. Neljä ei pitänyt kehityskulkua todennäköisenä, mutta kahdeksan joko erittäin tai ainakin melko todennäköisenä (ka 3,50, palloilulajit 3,25). Samansuuntainen väite koskien liikunnan aluejärjestöjä sai suurin piirtein samat vastauksetkin (ka 3,43, palloilulajit 3,50). Valmennuskeskusten kohdalla näkyi se, että osalla lajiliitoista on melko toimiva suhde oman lajinsa valmennuskeskukseen, kun joillakin sitä ei edes ole.

Urheiluseurakysely vahvistaa lajiliitonäkökulmaa alueellisten liikuntajärjestöjen, valmennuskeskusten ja myös valtakunnallisten liikunta- ja urheiluorganisaatioiden osalta. Urheiluseuroille kunta- ja lajiliittotoimijat ovat tärkeimpiä oman toiminnan tukijoita, kun muu urheilujärjestelmä näyttäytyy muita urheiluseuroja lukuun ottamatta hyvin vähämerkitykselliseltä. Urheiluakatemia nousee muita hiukan merkityksellisemmäksi seuranäkökulmasta. Seuranäkökulmasta – ja osin myös lajiliittoperspektiivistä – voi tulkita, että myös liikuntatiedon tuotanto ja välitys ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla.

Tämän tutkimuksen perusteella voi tuoda esille vain urheiluseurojen (otos) ja (suurimpien) urheilun lajiliittojen mielipiteet urheilujärjestelmän muista toimijoista. Niiden pohjalta vastaus on aika selvä: varsinkin nykyisten alueellisten organisaatioiden merkitystä on pohdittava vakavasti ehkä urheiluakatemiaita lukuun ottamatta ja nekin kaipaavat kovasti kehittämistä. Valtakunnallisella tasollakin on mietittävää eli niin Valo ry:n, olympiakomitean, muiden valtakunnallisten liikuntajärjestöjen kuin OKM:n liikunnan vastuualueenkin tehtäviä ja toimintatapoja tulisi arvioida perusteellisesti. Jos ne eivät näyttäyty kovin merkityksellisinä sen enempää urheiluseuroille kuin urheilun lajiliitoillekaan, niin onko kyse vanhentuneista rakenteista ja epäajanmukaisista toimintatavoista vai siitä, että näitä organisaatioita tarvitaan johonkin sellaiseen tehtävään liikuntakulttuurissa, joka ei tänä päivänä juurikaan kosketa lajiliittojen tai urheiluseurojen toimintaa.

Lisäksi on mietittävä sitä, missä tuotetaan ja miten välitetään tutkimus- ja kehitystietoutta urheiluseuroille ja urheilun lajiliitoille. Koulutus- ja valmennuskeskukset ovat kaukana urheiluseuratoimijoiden arjesta, mutta niin tuntuu olevan myös se tieto tai tietomuoto, johon tuo mahdollinen tietous on pakattu.

Pystyvätkö lajiliitot ja urheiluseurat liikuttamaan vähän liikkuvia?

Tähänkin ajankohtaiseen kysymykseen vastattiin useissa seurakyselyn kohdissa ja siitä keskusteltiin haastatteluissa sekä tehdyssä kyselyssä lajiliittojen toimivalle johdolle. Lajiliittojen toimiva johto arvioi, että kolmen vuoden päästä vähän liikkuvien määrä ei tule vähentymään merkittävästi (ka 2,86). Toisaalta he uskoivat paremmin väitteen, jonka mukaan eritasoisille ja monenlaisista taustoista tuleville urheilun harrastajille löytyy nykyistä huomattavasti enemmän mahdollisuuksia harjoitteluun ja kilpailemiseen urheiluseuroissa ja lajiliitoissa. Vastaukset yhdistämällä näyttäisi siltä, että mahdollisuuksia tulee olemaan enemmän, mutta se ei kuitenkaan olisi riittävää kokonaisuuden kannalta.

Urheiluseurakyselyn avulla saimme selville, että seuroissa on ongelmia maahanmuuttajataustaisten, erityisliikunnan ryhmien, työttömien ja eläkeläisten liikuttamisessa. Toisaalta seuroissa on havahduttu vähän liikkuvien asettamaan haasteeseen. Myös monilla lajiliitoilla on ohjelmassaan yhä enemmän toimintaa ja tapahtumia, joilla pyritään houkuttamaan monenlaisia liikkujia oman lajin pariin. Kyse ei ole urheilun ja liikunnan vastakkainasettelusta, vaan liitoissa nähdään yleisesti, että lajin pitää tarjota harrastusmahdollisuuksia entistä laajemmalle joukolle. Lajien välillä on toteutuksessa aika suuriakin eroja osin siitäkkin syystä, että jotkut lajit soveltuvat toisia paremmin monenlaisten liikkujien harrastukseksi.

Vastaus kysymykseen on tutkimuksen perusteella se, että iso osa urheiluseuroista ja urheilun lajiliitoista pyrkii lisäämään harrastusmahdollisuuksia myös erilaisille vähän liikkuville ryhmille. Silti tämä ei ole lajiliittojen toimivan johdonkaan mielestä riittävä toimenpide kaikkien vähän liikkuvien liikuttamiseksi. Kysymykseen voi toki vastata niinkin, että urheiluseurat kykenevät liikuttamaan erittäin paljon myös niitä lapsia ja nuoria, jotka eivät ennen urheiluseuraan liittymistään liikkuneet kovin paljon.

Pystytäänkö nuorista urheilijoista kasvattamaan huippu-urheilijoita nykyjärjestelmällä?

Tätä kysyttiin sekä urheilun lajiliittojen toimivalta johdolta sekä haastattelussa että erillisessä kyselyssä. Seurakyselyssä asiaa kysyttiin eri tavoin.

Väitteeseen ”Nuori urheilija saa lajista riippumatta riittävästi tukea päästäkseen lajissaan maailman huipulle” lajiliittojen johto vastasi muutamaa lajia lukuun ottamatta epäillen (ka 2,86). Kysymys oli toki osoitettu koko suomalaiselle urheilulle, joten vastaajaajien epäily ei koskenut vain omaa lajia, vaan kaikkia lajeja. Mielenkiintoista on, että arviot sekä vähän liikkuvien liikuttamisen että huippu-urheilun suhteen olivat lähes identtiset – urheilijan ja liikkujan poluissa on siis kehitettävää kummassakin ääripäässä.

Urheiluseurakyselyssä tiedustelimme, miten hyvin eri urheilijaryhmät otetaan huomioon seuratoiminnassa ja toisaalta, miten hyvin liikuntalaissa mainittu huippu-urheilun kehittämistavoite voidaan seuroissa toteuttaa. Kummassakaan tapauksessa seuratoimijat eivät antaneet kovin hyviä arvosanoja urheiluseuroille. Huippu-urheilijoita huomioidaan vammaisurheilijoita paremmin, mutta selvästi huonommin kuin vaikkapa aikuis- tai veteraaniurheilijoita ja kilpaurheilijoita junioreista tai harrasteurheilijoista puhumattakaan. Liikuntalain kahdeksasta tavoitteesta huippu-urheilun edistämistavoite koettiin toiseksi huonoiten hoidetuksi.

Vastaus kysymykseen on EI. Urheilijan polku toimii paljon paremmin alkupäästään kuin loppupäästään eli sieltä, missä ponnistetaan juniorihuipulta ensin kansalliselle ja sitten kansainväliselle huipputasolle. Tehostamista kaivataan urheilijan polun vaiheisiin ennen kansainväliselle tasolle nousua. Toisaalta suomalaiset ovat onnistuneet rakentamaan erittäin menestyvän jääkiekkomaajoukkueen ja hyvin menestyneet maajoukkueet lento- ja koripalloon, vaikka kaikissa näissä lajeissa harrastajamäärät ovat varsin pienet verrattuna niitä moniin kilpailijamaihin.

Onko urheilun harrastaminen liian kallista?

Tämä teema ei varsinaisesti kuulunut tämän tutkimuksen aihepiiriin, mutta sitä käsiteltiin lajiliittojen toiminnanjohtajien haastatteluissa urheilijan polkua käsittelevän teeman alla. Kyselyssä tämä aihe ei esiintynyt. Haastattelujen perusteella ongelma ei ole niin suuri kuin julkisuudessa on esitetty. Aika harvan lajin toiminnanjohtaja piti kalleutta todellisena ongelmana niille, jotka aidosti haluavat huipulle. Ongelma oli kuitenkin tunnistettu, asiaa oli myös käsitelty kaikissa liitoissa ja erilaisia toimenpiteitä oli myös toteutettu.

Suurimmat ongelmat aiheutuivat lajeissa, joissa käytetään erityisen kalliita välineitä tai joissa aikaisin tapahtuva kansainvälisissä ympyröissä suoritettava harjoittelu ja kilpailu ovat lähes välttämättömiä edellytyksiä kansainväliselle huipulle pääsemiseksi. Välineet aiheuttavat suuria kuluja mm. purjehduksessa,

ratsastuksessa ja autourheilussa – osin myös hiihdon eri lajeissa ja jääkiekossa. Ulkomaista harjoittelua vaativat lisäksi mm. pika- ja taitoluistelu, tennis, golf ja uinti. Näissä lajeissa oli kuitenkin erilaisia tukijärjestelmiä, joiden avulla kalleusongelmaan on puututtu jo pitkään, koska monissa lajeissa ongelma ei ole uusi.

Joukkuelajeissa ongelmina ovat olosuhde-, valmennus- ja turnauskulut sekä varustekulut, jotka saattavat piiloisestikin lisätä harrastamisen hintaa vähävaraisten perheiden lapsille ja nuorille. Piiloon jäävillä kuluilla tarkoitetaan sitä, että nämä kulut eivät ole lajiliiton tai edes seuran aiheuttamia, vaan joukkuekohtaisia. Niistä päättävät usein pelaajien vanhemmat ja valmentajat itsenäisesti. Asiaan on kuitenkin kiinnitetty huomiota useissa liitoissa.

Tehtyjen haastattelujen perusteella voi sanoa, että hyvin harva huipulle tähtäävä urheilija on joutunut luopumaan haaveestaan lajin kalleuden takia, mutta varmasti on niitä, joiden polkua resurssipula on vaivannut ja vaivaa. Aika monissa yksilölajeissa huippu-urheilu on ollut pienyrittäjyyteen verrattavaa toimintaa, jossa urheilijan lisäksi on ollut muitakin ”osakkaita”.

Joukkuelajeissa ongelmakohtia on urheilijan polut eri vaiheissa. Jo teini-iässä saattavat jotkut joukkueet vaatia pelaajien vanhemmilta liian suurta rahallista tai vapaaehtoistyöpanosta erilaisten – osin tarpeettomien - kulujen peittämiseksi. Toinen vaarakohta on ammattimaisen harjoittelun ja opiskelun/työn yhteensovittamisen vaihe, jossa monet pelaajat joutuvat tinkimään urheiluun panostamisesta ehkä juuri sen verran, ettei läpilyöntiä huipulle voida tehdä.

Vastaus siis on, että urheilun harrastamisen hinta ei ole yleisesti liian kallis edes aivan huipulle tähtääville urheilijoille. Sen sijaan eri lajeissa ja urheilijan polun eri vaiheissa on mietittävä tarkasti harrastamisen hintaa niin, ettei ainakaan urheilemisen ja harjoittelun kannalta turhilla kuluilla lisätä harrastajien ja heidän perheidensä kulutaakkaa. Erityisesti on kiinnitettävä huomio niihin lapsiin ja nuoriin, joiden perheillä ei ole varaa muille edullisiinkaan (urheilu)harrastuksiin.

Onko seuratoiminta ja vapaaehtoistoiminta kriisissä?

Seurakyselyssä luodattiin tätä kysymystä monipuolisesti erilaisilla kysymyksillä. Lajiliittohaastatteluissa asiaa käsiteltiin vain luottamushenkilönäkökulmasta. Lajiliittojen luottamushenkilöiden eli hallitusten, valtuustojen, liittokokousedustajien ja työryhmien ym. näkökulmasta katsottuna ongelmaksi ilmeni se, että aktiiviset seuratoimijat eivät ehdi osallistua liiton toimintaan luottamushenkilöinä. Toimivan johdon

mielestä tästä seuraa se, että ”kentän ääni” ei kuulu riittävän hyvin lajiliiton toiminnassa. Yksi ratkaisu voisi olla se, että luottamushenkilötehtäviä – mm. aikaavieviä ja osin turhia kokouksia vähennettäisiin - kevennettäisiin ja erilaisia avoimen ja suoran demokratian ja vuorovaikutuksen keinoja lisättäisiin.

Kyselyn perusteella seuratoiminta on edelleenkin atraktiivista, sillä vastaajajoukkokin koostui eri-ikäisistä, erilaisista taustoista ja sukupuolista koostuvasta joukosta. Seuratoiminta myös sisältää monenlaisia, kiinnostavia tehtäviä erilaisille ihmisille ja seurassa saa merkityksellisiä kokemuksia. Aikaa seuratoimintaan voi käyttää paljon tai vähän. Aika iso osa seuratoimijoista haluaa jatkaa toimintaa melko pitkälle tulevaisuuteen.

Vapaaehtois- ja seuratoiminnassa on kuitenkin vastaajien mielestä myös paljon kehitettävää. Rekrytointia ja palkitsemista on parannettava. Kiire, resurssien puute ja ristiriitatilanteet hankaloittavat seuratoimintaa. Yhtenä ongelmana on, että vapaaehtoinen joutuu itse määrittämään sopivan tavan ja määrän osallistumiselleen. Urheiluseurat voisivat paremmin määritellä sen, mitä he seuratoimijoiltaan ja myös lasten vanhemmilta odottavat ja vaativat.

Tulevaisuuden seuratoimijat näkevät kaksijakoisesti: vapaaehtoistoiminnan merkityksen uskotaan kasvavan, se on vastaajien mielestä parasta lääkettä passiivisuuteen ja seuratoiminnan uskotaan monipuolistuvan ja liikuttavan enemmän väestöä, vetävän enemmän eläkeläisiä puoleensa ja seuratoimintaan uskotaan tulevan enemmän vapaaehtoisia. Toisaalta pelätään ettei vapaaehtoistoiminta kiinnosta nuoria, että seuratoiminta joutuu kilpailemaan muiden vapaa-ajanviettopojen ja yksityisten liikuntapalveluiden kanssa yhä enemmän. Seuratoimijat myös epäilevät, etteivät urheiluseurat osaa palkita vapaaehtoisiaan kunnolla tai että vapaaehtoistoimijoilta odotetaan liikaa.

Näiden tulevaisuuskuvien perusteella ei voi sanoa, onko seura- ja vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus positiivinen tai negatiivinen. Todennäköisintä lienee, että ne tasoittavat toisiaan ja kehitys jatkuu lähes samanlaisena kuin nykyisin elleivät urheiluseurat muuta toimintatapojaan seuratoimijoiden rekrytoinnissa ja palkitsemisessa.

Vastaus kysymykseen on aika selvä: seura- ja vapaaehtoistoiminta ei ole kriisissä, mutta yhdistysten ja järjestöjen on kyllä parannettava toimintaansa, jotta vapaaehtoiset löytäisivät seuratoiminnan ja jotta he olisivat toimintaansa vielä tyytyväisempiä kuin nykyisin.

Pitäisikö urheilujärjestelmää muuttaa niin, että joitakin toimintoja ja toimijoita purettaisiin ja toisia kehitettäisiin?

Tämä lienee visaisin kysymys liikunta- ja urheilupoliittisille päättäjille vastattavaksi, koska siihen vastaaminen on haasteellista vain tämän tutkimuksen rajoittuneisuuden perusteella. Vastaus tehdyn urheiluseurakyselyn ja urheilun lajiliittojen toiminnanjohtajahaastattelujen jälkeen on kuitenkin melko helppokin antaa, koska kummatkin aineistot ovat tässä suhteessa koherentteja.

Urheiluseurojen näkökulmasta katsottuna lajiliitot piireineen ja kunnat ovat tärkeimpiä toiminnan tukijoita ja yhteistyökumppaneita. Muista urheiluseuroista ja urheiluakatemoista seuratoimijat saavat jonkin verran tukea toimintaansa. Sen sijaan urheiluseuroille on kovin vähän hyötyä liikunnan aluejärjestöistä, Valo ry:stä tai urheiluopistoista ja valmennuskeskuksista.

Lajiliittojen näkemys on aika yhtenevä koskien liikunnan aluejärjestöjä, Valo ry:tä ja jopa olympiakomiteaa tai opetus- ja kulttuuriministeriön liikunnan vastuualuetta, joilla ei ehkä yllättäen ole suurta merkitystä lajiliittojen toimintaan. Toki valtion tulee hoitaa tukipolitiikkansa lajiliittojen toivomalla tavalla eli suurin piirtein siten kuin tähänkin asti. Suuret urheilun lajiliitot ovat aika itsellisiä toimijoita, jotka eivät juuri tarvitse muiden kuin mahdollisesti kollegaorganisaatioidensa tukea toimintaansa.

Lajiliitoilla on usein oman lajin valmennuskeskuksensa, mutta muutoin järjestelmään suhtaudutaan kriittisesti. Resurssit ovat väärissä paikoissa ja ne ovat liian kalliita niin seuroille kuin liitoillekin. Urheiluakatemit toimivat joidenkin lajiliittojen mielestä jo kohtuullisesti, mutta useimpien mielestä järjestelmässä on paljon kehitettävää. Ne kuitenkin palvelevat urheilijoita heidän arjessaan paljon paremmin kuin valmennuskeskukset.

Urheilun näkökulmasta katsottuna huolestuttavaa on sekin, että liikuntatieteellinen, tutkimuksellinen ja koulutuksellinen sekä viestinnällinen osaaminen, joihin on historian saatossa sijoitettu paljon resursseja, näkyvät heikosti niin urheiluseuroille kuin lajiliitoillekin. Vaikka tässä tutkimuksessa ei suoraan tutkittukaan näiden liikuntatiedon tuottajien ja välittäjien merkitystä, niin muutaman kysymyksen ja haastatteluvastausten perusteella on selvää, että liikuntatieteellinen tutkimus ei ole kovin merkittävässä roolissa lajiliittojen tai urheiluseurojen toiminnassa.

Kyse lienee siitä, ettei näitä liikuntakulttuurimme keskeisiä toimijoita ja heitä kiinnostavia asioita ole tutkittu tai että kyseinen tieto ei välity kentälle. Luultavasti kyse on kummastakin. Tässä lienee taas

kysymys ”pirullisesta” ongelmasta; miten voidaan taata, että esimerkiksi tämän tutkimuksen tieto välittyy urheiluseuroihin, urheilun lajiliittoihin ja kaikille niille tahoille, joiden tulisi tämän perusteella kehittää toimintaansa?

Urheilun lajiliittojen toiminnanjohtajat kertoivat saavansa eniten tukea muiden liittojen toimivalta johdolta omaan työhönsä. Vertaistuki ja –asiantuntijuus on ollut jo pitkään keskeinen tapa välittää tieteellistä ja muuta tietoa kokemuksellisesti sinne, missä sitä tarvitaan. Nykyiset urheilujärjestelmän organisaatiot on rakennettu ja ne toimivatkin hyvin erityyppisen yhteiskunta-analyysin maailmassa.

Yksi keskeinen muutospiirre on se, että isot ammattimaiset urheiluseurat ovat aivan keskeisiä tekijöitä suomalaisessa urheiluelämässä, mutta silti tuki- ja palveluorganisaatiot on rakennettu pieniä amatöörimäisiä seuroja varten, jotka nekin toimivat digitalisoituneessa ja koulutettujen ihmisten hoitamina aivan eri tavoin kuin aiemmin. Urheilijan ja urheilun arki eli se, miten koulu, työ ja vaativa harjoittelu tarvittavine asiantuntijapalveluineen hoidetaan arjessa, on keskiössä.

Organisaatioiden pitäisi pystyä tukemaan tätä yhteisöä ja kommunikoidaan heidän tarpeitaan vastaavasti. Jos lähes kaikki asiantuntijat ovat yhdessä keskisuudessa kaupungissa tai sijoitettuna kauas asutuskeskuksista, niin miten he elävöittävät tietämyksellään urheilijoita ja urheiluseuratoimijoita, kun lajiliitotkaan eivät tunnu saavan höydyllistä tietoa näiltä tahoilta, vaikka ne ovatkin pääkaupungissa lähellä toisiaan?

Usein kuulee väitteen, että resurssit pitäisi kohdentaa kentälle, mutta harvoin näkee mitään sen konkreettisempaa esitystä. Tämän tutkimuksen perusteella uskaltaa väittää, että se ”kenttä” on edelleen urheiluseura, mutta niistä pääasiassa ne, jotka toimivat ammattimaisesti, mikä tarkoittaa tässä myös sitä, että niiden vapaaehtoistoiminta on loistavasti järjestettyä. Myös urheiluakatemioiden on riittävän lähellä kenttää ja joissakin lajeissa ne toimivat urheilijoiden tukijoina jopa paremmin kuin seurat, vaikka yhteistyö näiden kesken on aina välttämätöntä.

Voinee siis perustellusti sanoa, että resursseja pitäisi kohdentaa seuratoimintaan ja akatemioiden. Alue- ja piiriorganisaatioiden sekä lähes esiteollisen ajan perusteiden sijoitettujen valmennuskeskusten aikakausi taitaa olla pikku hiljaa jo takanapäin ja uusia jälki- tai transmodernin, urbanisoituneen ja digitoituneen maailman toimintatapoja on pakko keksiä.

Valtion tukienkin tulisi huomioida tilanne, jossa monen lajin huiput kasvatetaan muutamassa suuressa urheiluseurassa eivätkä nämä saa kuitenkaan juuri mitään tukea valtion varoista. Sen sijaan tukea menee

organisaatioille ja rakennuksille, joilla ei ole juuri mitään tekemistä urheilun tai huippu-urheilun kanssa, vaikka ne käyttävät myös tähän tarkoitukseen kohdennettuja resursseja.

Urheiluelämää tukevan tiedon tuottamisen ja välittämisen suhteen tilanne on osin samankaltainen. Tietoa tuottava taho ei ole urheilu- ja tutkimuspoliittisista syistä halunnut tutkia urheiluseura- tai lajiliittotoimintaa kovinkaan paljon. Tällöinkin tutkimus on ollut lähtökohdiltaan kriittistä eikä käytäntöjä palvelevaa. Ammattikorkeakoulut eivät myöskään ole ottaneet asiaa ajaakseen, koska niiden tehtävänä on edistää alueellista ja paikallista yritys- ja yhdistystoimintaa. Kun suurissa kaupungeissa ei ole liikunta-alan korkeakouluja, niin tällaista urheiluseuroja tai lajiliittoja tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa on hyvin vähän.

Valtakunnallinen kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus on sekin keskittynyt tietyille tieteenaloilla, joihinkin lajeihin ja usein myös hyvin yleiselle tasolle. Muukin soveltava tutkimus on keskitetty vain yhteen keskisuureen kaupunkiin, joka jo sinänsä vaikeuttaa tiedon kokemuksellista siirtämistä kentälle. On muistettava, että digitalisaatiosta ja tiedon helposta saatavuudesta huolimatta, urheilijoita ja urheiluseuratoimijoita palveleva tieto on edelleenkin hyvin kokemuksellista tai jopa ruumiillista – ja monialaista sekä innovatiivista.

Jos urheilututkimus olisi integroitu lähemmäs suuria seuroja, urheiluakatemiaita ja urheilun lajiliittoja, niin siellä tuotettaisiin toimijoita palvelevaa tietoa ja sen välittyminen kentälle olisi paljon helpompaa kuin nykyisin. Iso osa tutkimuksestahan tulisi tehdä käytännön työn kanssa käsi kädessä niin, että jo tutkimuksen suunnitteluvaihe auttaisi toimijoita ymmärtämään asioita niin, että kehittäminen olisi mahdollista. Yhteiset tutkimus- ja kehittämisprosessit ovat myös välttämättömiä, koska näin taataan prosessien kehittäminen ja tiedon välittyminen.

Vastaus tämän tutkimuksen perusteella on melko selvä: urheiluseurojen ja urheilun lajiliittojen näkökulmasta katsottuna yllättävän monet toimijat vaikuttavat melko turhilta – mikä ei tarkoita, etteikö näillä toimijoilla olisi muita funktioita liikuntakulttuurissa. Kaiken lisäksi urheiluseuroja ja lajiliittoja parhaiten tukevia palveluja ei taida olla edes rakennettuina. Urheiluakatemit palvelevat joitakin lajeja ja paikkakuntia kohtuullisesti, mutta keskeistä olisi vahvistaa isojen tai kehittyvien urheiluseurojen toiminta- ja kehittämismahdollisuuksia sekä tuottaa urheilutoimijoita hyödyttävää tutkimus- ja kehitystietoa lajiliittojen ja seurojen osaamista lisäävästi. Ja kyllä: jos mitään rakenteita ei purettaisikaan, niin ainakin resursseja olisi kohdennettava aivan eri paikkoihin kuin nyt. Urheiluseurojen ja lajiliittojen toiminnan kehittämisen tutkimusta tulisi priorisoida ja tutkimuksen tulisi jalkautua lähelle näitä toimijoita niin, että tuotettu tieto syntyisi yhdessä kentän kanssa.

Uskotaanko urheiluelämässä yhteistyön voimaan?

Viime vuosina urheilujärjestöissä on puhuttu paljon lajien välisestä yhteistyöstä. On otettu mallia muista maista ja on viety läpi useampiakin yhteistyötä ja uusia toimintatapoja lisäämään pyrkiviä prosesseja. Mutta uskotaanko yhteistyön voimaan oikeasti? Eivätkö lajit, urheiluseurat ja lajiliitot kilpaile keskenään niin harrastajista kuin resursseistakin?

Seurakyselyn perusteella voi sanoa, että seurojen ja lajien välinen yhteistyö nousi resurssien ja olosuhteiden parantamisen rinnalle asioina, joiden uskottiin kehittävän seuratoimintaa. Tästä esitettiin myös joitakin esimerkkejä.

Lajiliittojen osalta haastatteluissa nousi esiin toiminnanjohtajien epävirallinen vertaistuki varsinkin palloilulajien kohdalla. Muutenkin ilmapiiri eri lajiliittojen kesken vaikutti avoimelta ja useissa haastatteluissa korostettiin lajiliittojen olevan samalla asialla ja yhteisten haasteiden edessä.

Nykyisiä yhteistyön muotoja haastatteluissa kuitenkin kritisoitiin. Olympiakomiteassa, Valossa ja OKM:ssä – tai näiden kaikkien taholta – on liikaa erilaisia työryhmiä, joissa ei toimita parhaalla mahdollisella tavalla urheilua edistävästi. Silti urheilujärjestelmän tulevaisuuden mahdollisista rakenneuudistuksista tai muista suunnitelmista tiedettiin vähän.

Jotkut myös kritisoivat sitä, miten huonosti olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö kykenee tukemaan palloilulajeja. Yhteistyötä pidettiin tärkeänä, mutta sitä on aivan liian vähän eikä sen muotoja ole kovin hyvin mietitty.

Kokonaisuutena urheiluelämän uskoa yhteistyön voimaan voi pitää vahvana.

Onko digitalisaatio hyväksi suomalaisille urheiluseuroille ja -järjestöille?

Digitalisaatio ja sen kanssa rinnakkaisena ilmiönä etenevä median muutos kohtaavat voimakkaasti myös urheiluseurojen ja lajiliittojen toimijat. Aiemmin puhuttiin paljon eri urheilulajien näkymisestä valtamedioissa, koska näkyvyys lisäsi lajin arvostusta ja sen taas uskottiin vaikuttavan seuraajiin ja tukijoihin.

Varmaankin kaikki lajit olisivat halunneet lisää näkyvyyttä valtamedioissa, vaikka suurin kritiikki lienee aina tullut joko uusilta lajeilta tai voimakkaasti kasvaneilta lajeilta, jotka ovat kokeneet joutuneensa traditioiden vuoksi syrjityksi valtamedioissa.

Tilanne on kuitenkin nopeasti muuttunut ja haastatteluissa selvisi, että tällä hetkellä ei enää olla niin riippuvaisia valtamedioista kuin vielä vähän aikaa sitten. Syitä on useita. Yksi on se, että muutamia vuosia sitten tuli useita kaupallisia TV-kanavia, jotka antoivat lajeille mahdollisuuden näkyä muuallakin kuin julkisen palvelun kanavilla tai suurimmilla kaupallisilla kanavilla. Ja vaikka tämän kehitysvaihe kesti vain muutaman vuoden aiheuttaen myös erinäisiä taloudellisia ja muitakin ongelmia, niin se valmisti tietä nykytilanteelle.

Nykytilanne, jos sellaista termiä voi äärimmäisen nopeasti muuttuvassa mediamaailmassa käyttää, näyttää siltä, että lajiliitoista suurimmalla osalla on jonkinlainen sopimus Yleisradion kanssa oman lajinsa näkyvyydestä ja/tai kuuluvuudesta julkisilla TV-kanavilla. Vain harvalla oli sopimuksia kaupallisten kanavien kanssa. Sen sijaan lajiliitot tuottivat itse streamauksia eli periaatteessa TV-ohjelmia netissä. Nämä saatettiin myös tuottaa yhdessä YLE:n kanssa tai pienten tuottajien kanssa yhteistyössä.

TV-ohjelmien lisäksi lajiliitot tuottavat runsaasti muita sisältöjä nettiin ja muihin digitaalisiin sovelluksiin. Videoklippejä, blogeja, vlogoja, twiittauksia, instagrammeja ja facebook-sisältöjä sekä tietysti nettisisältöjä ja digilehtiä tuotettiin lähes jokaisessa liitossa. Toki liittojen kesken oli eroja resursseissa ja toteutuksessa, mutta silti media ja sosiaalinen media oli otettu kaikissa liitoissa jollakin tavalla haltuun tavalla, jossa ne eivät enää ole niin riippuvaisia valtamedioista eli TV- tai radiokanavista, valtakunnallisista, alueellisista tai paikallislehdistä kuin vielä vähän aikaa sitten.

Urheiluseuratasolla digitalisaatio on sähköistänyt viestinnän ja vuorovaikutuksen, vaikka siellä ei vielä amalla tavalla tuotetakaan esimerkiksi liikkuvaa kuvaa seuraajien käyttöön. Melkein kaikki viestintä ja materiaalit ovat sähköisiä ja saatavina myös seurojen nettisivuilta. Lisäksi käytetään uusia vuorovaikutukseen sopivia sovelluksia urheiluseuran arjessa. Muutosprosessi on menossa, mutta todennäköisesti 2-3 vuoden kuluttua tietty suurempi muutosalto on täydellistynyt.

Digitalisaatio on mullistanut monella tapaa ajattelua ja varsinkin arkista työtä sekä seuroissa että liitoissa. (Sosiaalisen) median eri väylien ja teknisten sovellusten suureen määrään nähden muutos on sujunut yllättävän jouhevasti ja digitalisaation vaikutuksiin ollaan sekä seura- että liittotasolla pääosin hyvin tyytyväisiä.

Jotkut haastatelluista kaipasivat pelisääntöjä esimerkiksi sosiaalisen median käyttöön lajiliittojen sisällä, mutta ylilyöntejä oli ilmennyt varsin vähän. Avoimuutta päättäjiltä tämä aika kuitenkin vaatii enemmän kuin aiemmin. Mitään ei voi enää salata. Seuratasolla ongelmana oli joissakin tapauksissa se, että vanhimmat ikäpolvet eivät olleet siirtyneet uusiin välineisiin ja sovelluksiin aivan yhtä nopeasti kuin nuoremmat seuratoimijat. Ongelmat eivät kuitenkaan olleet kovin merkittäviä.

Tämän tutkimuksen perusteella voi väittää, että digitalisaatio on otettu urheiluelämässä hyvin vastaan ja sen tuomiin toiminnan muutoksiin ollaan yleisesti varsin tyytyväisiä.